

XXI inci
30 AĞUSTOS

TASPINAR

İÇİNDEKİLER:

30 Ağustos:	A. K. Tecer:
Kurtuluş Yıldönümünde:	O. Attilâ.
Zafer Haftası:	T. İscâ.
Anneler ve Ekinler:	E. Bayramoğlu.
Yağmur Çoeğu:	N. Erman.
Taşpınardan Damlalar:	E. Â. Bakı.
Uşak Tarihi Yolunda:	O. Dengiz.
Folklor ve Tarih:	S. Gönçer.
Adana'lı Ziya'dan Parçalar:	B. S. Sencer.
Eski Zemanlarda Afyon:	E. Â. Bakı.
Vatan Türküsü:	Y. Zülâli.
Bir Hatıra:	M. N. Yersel.
Konferans:	Ö. Aktuncer.

AFYON

HALKEVİ MECMUASI

SAYI: 102 — 103 — 104

Temmuz — Ağustos — Eylül 1943

DOĞAN BASİMEVİ - AFYON

TAŞPINAR

Afyon Halkevi Mecmuası

Afyon ve Çevresinden Yankılar Belirtmeğe Çalışır.

SAYI : 102—103

- Temmuz; Ağustos - 1943

30 AĞUSTOS

*Her yıl bugün gelir, otuz ağustos,
İçime bir ordu havası dolar.
Saçlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos,
Bayrak liyme liyme, geçer ordular...*

*Geçer tunç adımlar, demir göğüsler,
Geçer Memetçikler, geçer subaylar,
Hepsinin alnında zaferden süsler,
Geçer hayalimden bir bir alaylar...*

*Geçer toplar, geçer atlar, yağız, al,
Geçer dağ, ırmak, yol, geçer şehirler...
Yangınlar üstünde ince bir hilâl,
Yaralılar düşe kalka geçerler...*

*Çılgın bir istekle bu şan akını,
Afyon'dan İzmir'e kadar çağıldar.
Unutmuş at gemi, kılınçlar kını,
Can canı unutmuş zafere kadar.*

*Ne var bu dünyada sana yakışan
Alnında bir zafer sabahı kadar,
Sen Memetçik, söyle büyük kahraman,
Sana zafer kadar yakışan ne var?*

*Her yıl bugün gelir, otuz ağustos,
İçime bir zafer havası dolar.
Saçlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos,
Bayrak liyme liyme, geçer ordular...*

Ahmet Kutsi TECER.

KURTULUŞ YILDÖNÜMÜNDE

Her kabarmış toprağa yüzünü sür, kucakla;
Elbette bağı vardır olmuş'un olacak'la

Ruhlar serpilmiş durur sonsuzluğuna göğün.
Ey Afyon! Bugün de sevin, yaşa ve öğün!

Sen hakkiyle kazandın bu şerefi, bu şanı:
Çok şehre nasip değil Gazi olmak nişanı.

Bir sel gibi İzmir'e indik Kocatepe'den
Atalar, şehitlerdi sırtlarımızı yeden..

Bir damla asıl kanda bin mucize saklıdır
Anadolu Türklüğe inanmakta haklıdır

Bazan gövde atılır yangına, ateşe de
Hiç ere yakışır mı el açmak bir köşede?

Zamanın kahramanlar gelebilir hakkından
Bize sesler geliyor uzaklardan yakından

Şef İnönü bir derse: "haydin silâh başınal.,
Yeniden gireriz İstiklâl savaşına...

İnsanlıkta, savaşta herkesten ileriyiz
Gine Garp Cephesinde onun neferleriyiz!

Bu kalenin burcundan kulak ver, yere eğil;
Kanlarla sulanmyan topraklar vatan değil..

Zafer dallarında öt ey istiklâl kuşu.
Bir başlangıç, bin hedef Afyon'un kurtuluşu..

Elbet böyle yiğitler lâyük böyle toprağa,
Selâm şanlı orduya, selâm şanlı bayrağa,

Selâm istiklâl için çarpışana, ölene
Selâm toprağa düşüp, ölürken de gülene..

Solmayacak içinde olduğumuz bu bahar;
Bu toprakta ölümden korkmıyan insanlar var!..

ZAFER HAFTASI

26 AĞUSTOS 1943

26 Ağustos İstiklâl savaşında büyük Türk milletinin kahramanlık, üstün cesaret ve beşer takatının taşıyamıyacağı fedakârlıklarla kazandığı 30 Ağustos zaferini müjdeleyen tarihî hamlelerin atıldığı gündür.

Afyon'lular bugünün yıldönümünü bu sene de Kocatepe üstünde büyük tearruzun yapıldığı noktada törenle kutlulamışlardır.

Törende; Türk milletinin yüreğinden kopan bu tearruzun mahiyet ve değeri anlatılmış, yurdun şeref ve istiklâli uğruna canlarını veren şehitlerimizin hatıraları taziz edilmiştir.

27 AĞUSTOS

27 Ağustos Afyon'un düşman istilâsından kurtulduğu günün yıldönümüdür.

Afyon'lular bu ulvî günü parlak tezahürlerle kutlulamışlardır. Bu münasebetle yapılan törene; kurtarıcı orduyu temsil eden kahraman askerlerimizin bayraklarla donatılmış caddelerde toplanan binlerce halkın heyecanlı alkışları arasında şehre girişle başlamıştır. Askerlerimiz Zafer Anıtı etrafında yerlerini aldıklarında, anıt önünde Vali, Komutan, Mebuslar, vilâyet ve ordu erkânı ile okul talebeleri ve kesif bir halk kütlesi de toplanmış bulunuyordu. İstiklâl marşı saygı ile dinlendikten sonra anıta çelenkler konulmuş, bunu genç şairlerimizden

Değil mi ki İnönü başımızda Şefimiz,

Değil mi ki baş koyduk istiklâle hepimiz

Ödü varsa düşmanın meydan açık, hazırız:

Bu toprakta biz doğduk, biz yaşadık, biz varız!..

Düşman kurnaz olsa da, düşman kursa da pusu,
Karşısında bulacak bir otuz ağustos.

Bu yer tarihin başı, kim demiş işin sonu
Vatan, tarih bağrına basmaktadır Afyon'u.

Afyon: 27 Ağustos 1943

Osman ATTİLÂ.

Bay Osman Attilâ'nın heyecanlı bir konuşması takip etmiştir, Bay Attilâ bu tarihi günün Afyon'lular kadar büyük Türk milleti için de önemini belirtmiş ve bu kıymetli vesile ile eşsiz kahraman Atatürk'ün ve şehitlerimizin hatıralarını saygı ile anmak ve Millî Şef İnönü'ye ve kahraman orduya sonsuz minnet ve inanlarını ifade etmek suretile Afyon'luların ve Büyük Türk Milletinin temiz duygularına tercüman olmuştur.

Akşamı da Belediye Ordu şerefine büyük bir ziyafet vermiştir.

29 AĞUSTOS

Millî Şefimizin Cumhur Reisi sıfatile Afyon'a ilk gelişlerinin yıldönümü olan 29 Ağustos gününü Afyon'lular aziz Şeflerine karşı sevgi ve bağlılıklarının bir ifadesi olan parlak tezahürlerle kutluladılar.

Başta Vali ve Komutan olduğu halde sivil ve askerî erkânın ve 30 Ağustos zafer bayramına katılmak üzere Afyon'a gelmiş olan devlet ve halk teşekkülleri mümessillerile İstanbul ve Ankara Yüksek Tahsil gençleri, izciler ve yüzlerce halkın iştirakile Zafer Anıtı önünde yapılan törene hep birlikte söylenen istiklâl marşıyla başlanmış ve şehir adına anıta çelenk konmuş, gençler and içmişlerdir.

Belediye Reisimiz Bay Kemal Aşkar çok veciz bir hitabe ile büyük İnönü'nün hayatını, yurt ve millet hizmetlerinde üzerine aldığı ağır ve mesuliyetli vazifeleri ve bu vazifelerdeki yüksek başarıları anlatmış ve Aziz şefimize en içten sevgi ve bağlılıklarımızı bir kere daha teyit etmiştir.

Bundan sonra Bay Osman Attilâ Millî Şefimizden bahseden güzel bir şiir okumuştur.

Akşamı da Vali Bay Şefik Bicioğlu tarafından müsafir heyetlerle yüksek tahsil gençleri şerefine bir çay verilmiştir, çayı Halkevi gençlerinin Halkevi salonunda verdikleri çok güzel bir müsamere takip etmiştir.

30 AĞUSTOS

30 Ağustos; Mudanya'nın, Lozan'ın, 29 İlkteşrinin ve bütün dünyaya örnek olan inkılâplarımızın temelini atıldığı gündür.

Tarihe sığmayan bu eşsiz günümüzün 21 inci yıldönümü bu sene de Dumlupınar'da Zafertepe üstündeki Meçhul Asker anıtı önünde toplanan kadın, erkek binlere Türk evlâdının katıldığı büyük törenle ve o günün heyecanı içinde kutlanmıştır.

Bu tören çok mânalı olmuştur. 30 Ağustos günü sabahleyin saat 7 de şehrimizden kalkan hususî tren davetlileri merasım yerine götürdükten ve yüzlerce halk otobüslerle anıtın bulunduğu Zafer Tepeye taşındıktan sonra Mıntaka Komutanı General Remzi Berkman; yanlarında mülkî ve askerî erkân olduğu halde anıt yakınında ihtiram vaziyeti almış bulunan askerî kıt'aları ve izcileri teftiş etmiş, bunu müteakip hep beraber Zafer Tepeye çıkmıştır. Burada Vatan uğrunda can veren ve Türk'ün ebediliğini dünya tarihine kanlarıyla yazan kahraman Türk çocuklarının yattığı bu mukaddes topraklara serilmek üzere gönderilmiş olan başta Millî Şefimiz'in, devlet ve halk teşekküllerinin yüze yakın çelengi görülmüyordu.

General Remzi Berkman Cumhur Reisimizin çelengini bizzat anıtın eteğine koyduktan sonra diğer çelenklerde sıra ile anıt etrafına konuldu. Törene top ateşle başlandı, İstiklâl marşı burada yatan şehitlerle başbaşa gönül gönüle dinlendi, bunu Afyon garnizonunun en genç subayı teğmen Bay Burhan'ın konuşması takip etti. Genç subay bu konuşmasile "asıl türbesi kalplerimizde olan Meçhul Askere Türk milletinin ve ordunun şükranlarını,, sundu Bundan sonra C. H. P. adına Antep Meb'usu Bay Bekir Kaleli güzel bir hitabe ile büyük Türk enerjisinin yarattığı bu eşsiz zaferin bugünkü mes'ut ve şerefli varlığımızdaki değerini belirtti. Bay kaleli heyecanlı konuşmasını "İnandığımız ve güvendiğimiz kahraman ve civanmert Türk Ordusu zafer bayramın kutlu olsun,, cümlesile bitirdi. Bunu Türk gençliğinin hislerine tercüman olan üniversiteli gençlerin nutukları takip etti. Genç üniversiteliler Büyük İnönü'nün etrafında haleleşen Türk milletinin bu toprakları son damla kanı ve bir tek ferdi kalasıya kadar müdafaa azmini bir kere daha belirttiler.

En son söz alan Mıntaka Komutanı General Remzi Berkman kurtuluş savaşına tekaddüm eden kara günlerin kısa bir tarihçesini yaparak istiklâl savaşının hangi şartlar içinde yapılmış olduğunu anlattıktan sonra Dumlupınar meydan muharebesinin o günkü ceryan tarzını asker gözile izah etti. Komutan bu izahı verirken Türk ordusunun ve düşmanın bulunduğu yerleride işaret ediyor, dinleyenleri âdeta o günün şahamet manzarasını bizzat görüyormuş ve yaşıyormuş gibi heyecanlandırıyorlardı, sürekli alkışlarla biten Generalin nutkundan sonra merasım sona erdi. Hep birlikte Zafer Tepenin aşağı-

ANNELER ve EKİNLER.

Islaklığında Rabbim, bir yaprak ötesi,
Firarî kuşlar, yorgun ve mahzun saraylar.
Annelerin, yemyeşil, ağladığı vakte kadar
Gök mavisinin genişliğinde suların aksi.

Nuriner saçlarına yavrum, dallardan, habersiz:
Başaklar süt dolu ki öpüsten azade..
Emanet gecelerin ninnisiz ekinlerinde,
Serinliğimden eteklere boşalan deniz.

Faruk Bayramoğlu

YAĞMUR ÇOCUĞU

Islak salkımları eriten buğu,
İğdenin silkinen çiçekli dalı..
Eteğinde renklerin soyunduğu
İlk bir ninnidir yağmur masalı..

Damlaların salkımlaşan sesinde,
Sonsuzluğu davet eden yorgunluk..
Bulut gölgesinde, çiğ bahçesinde,
Yağmur çocuğunu emziren ufuk..

Nüzhet ERMAN.

ğısındaki düzlükte hazırlanan tiribünlere gidilerek burada Afyon, İzmir, Konya izcileriyle askerî kıt'aların ve 30 Ağustos gazilerinin geçit resmi seyredildi.

Geçit resmini müteakip Kütahya Valisi Bay Tevfik Hadi Baysal'ın Silkisaray köyünde verdiği kır ziyafetinde bulunulduktan sonra Afyon'a dönüldü.

Akşamı da Afyon'da C. H. P. Reisliği tarafından Ordu, hey'etler ve Halk mümessilleri şerefine büyük bir ziyafet verildi.

Zafer bayramı şerefine 31 Ağustos günü Ordu Evinde ordu adına güzel bir gardenparti tertip edildi.

Zafer haftasının 21 inci yıldönümünün bu coşkun ve millî tezahürleri, bize bir kere daha Atatürk ve İnönü isimleri etrafında toplanmak, birini saygı ile anarak başımızda olana sevgi ve bağlılıklarımızı tekrarlamak fırsatını verdi.

Bizim için ne Mutlul..

T. Isca.

Taşpınardan Damlalar:

HAKİKATİN GÖLGESİNDE...

Edip Ali Baki

Hal ve mevkii ne olursa olsun, patavatsız insanlar gönül denilen ince ve nazik taht da oturmazlar.

...

Hakikî san'atkâr olmıyanlara mukallit diye hitab edince kızarlar. Bari san'at mütercimi diyelim!

...

Eskiden «sen iyilik yaptın denize at balık bilmezse halik bilir.» denirdi.

Şimdi, zahmet ve fedakârlıkla yapılan iyiliği bizzat balık da bilmeli!

...

Kötü işe göz yumanın daima avcu açık durur: bir şey koyarlar! Diye.

...

Büyüklerin yaptığını küçükler yaparsa zeki; küçüklerin yaptığını büyükler yaparsa deli deriz!

...

İkisi de sıfır dediğimiz insanlar arasında bile müsavat olmaz: birisi küçük diğeri büyük sıfır olabilir!

...

Eski bir ata sözü: Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan oldu.

Yenisi: Sol elile Antalya portakallarını koparmak isterken sağ elindeki Afrika hurmasını düşürdü.

...

Kendi elinden gelen iyiliği başkalarına yapmadığı halde, başkalarından, elden gelmiyen iyiliği istiyen kimse, yüzüzlerin en çirkinidir.

UŞAK TARİHİ YOLUNDA. (1)

I

Orhan DENGİZ.

UŞAK ve yöresinin tarihte geçirdiği safhaları Selçuk Türklerinin bu bölgede hakimiyet tesisinden önce ve sonra olmak üzere iki kısımda toplamak mümkündür. Uşak ve yöresinde tarihin en eski zamanlarındanberi kendine has mühim bir tarihi gelişme, hadiseler kümesi ve eserler bakiyesi görülmez. Bunun için ancak Batı ve İç Anadolu'yu Gediz ve Büyük Menderes vadileri yoluyla birbirine bağlayan bu bölgenin, Anadolu'nun umumî tarihindeki safhalarını gözden geçirmekle Uşak çevresinin de tarihdeki gelişimi tesbit edilebilir. Bundan sonra şehrin kuruluşuna ve adına ait şimdiye kadar ortaya atılmış olan düşünceleri mukayeseli bir şekilde kaydetmek de mümkün olacaktır.

Bugün; Anadolu'ya doğudan dalgalar halinde geldikleri kabul edilmekte olan Hititler'in, M. E. 2000 senelerine doğru Kızılıрмаğın çizdiği geniş kıvrım içinde yerleştikleri ve bunu takip eden senelerde hudutlarını kıyılarına kadar götürdükleri ve batıda Luviler denilen kavmin ülkelerine karşı seferler yaptığına göre Uşak yöresinin bu devirde (M. E. 2000-1200) bu kavmin kültürü altında kalmış olduğu düşünülebilir. M. E. 1200 de boğazlardan Anadolu'ya geçerek batı Anadolu'da bulunmakta olan cenkci kavimlerle birlikte Hititler'in batıdaki müdafaa hatlarını yararak onların ülkelerini istilâ eden ve Trak'lardan olduğu iddia edilen Frig'lerin yöremizde, Frigya denilmekte olan bu bölgede, tamamilen yerleşmiş bulundukları artık malûm olmuştur.

Frig'lerin bu bölgedeki hakimiyetleri M. E. 650 senelerine kadar devam etmiştir. Frigya ahalisinin büyük bir kısmı köylerde ziraatle

1) Bu kısmı yazarken istifade edilen eserler:

- a) A. M. Mansel, Mısır ve Ege tarihi notları, İst. 1938
- b) A. M. Mansel, C. Bayson, E. Z. Karal, İlk Çağ Tarihi, İst. 1942
- c) Charles Texier, Terc. A. Suat, Küçük Asya, Cilt I, II, İst. 1939
- d) Xenofon, Terc. H. Örs, Anabasis, İst. 1939
- e) Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt IX, İst. 1935

uğraşmış, mezarları üzerine yığma tepeler yapmışlar ve kayalar içine bir çok odalar ve koridorlardan ibaret binalar oymuşlardır. Yüzleri bu şekilde olan anıtların mezar yahut tapınak olduğu sanılmaktadır. Frig'lerin bu nevi eserlerine Uşak yöresinde de tesadüf edilmektedir: Uşak'ın 10 Km. kadar doğusunda Bozkuş köyünün 3 Km. şimal—şimal batısında Elma dağından doğuya inen bir vadi içinde, vadinin cenuba bakan ve yüksekliği yerden 30-40 metreyi bulan dik kaya yamacının böğrüne oyulmuş pek çok odalar vardır. Birisi «Yedi evlik» adını taşıyan bu odalardan bir gurup içiçe yedi odadan ibarettir. Odaların içi gayet muntazam olup anbar, raf, ocak ve taş oyulmuş halka gibi şekiller buraların birer oda olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir. Uşak'ın batısında Değirmenderesi üzerinde bulunan Kayagıl'da da aynı yapıda eserler görülmekte olup bu eserlerin Frig'lerden kalmış oldukları söylenebilir.

Frig'ler yöremizde uzun müddet kalmış olmalarına rağmen buradaki ilk ahali eski medeniyet ve dinlerini korumak suretile yaşamışlardır. Onun için Friky Krallığı yıkıldıktan sonra Hitit'lerle akraba bir kavim olan Lidya kralları M. E. 650 tarihinden itibaren bu bölgede hüküm sürmeye başladılar. Daha geniş bir ülkeye yayılması sayesinde Lidya devri bu bölgenin inkişafına yardım etti. Zira, ilk zamanlarda ziraî birer mıntaka olan buralar yeniden tesis edilmiş olan şehirlerin ekserisinin müsait coğrafî vaziyetleri dolayısıyla yani bunların Önasyayı Ege havzasına bağlayan büyük ticaret yolları üzerinde bulunmalarından, tekmil bu havali mühim bir ticaret merkezi dahi olmuştur. Bunun için bu yöreği kateden iki büyük yoldan bilhassa cenuptaki, Uşak yöresinin ticarî ehemmiyetini artırmakta idi. Konya ovasını aşarak Afyon'a gelen Transit yolu bu şehrin bulunduğu yerde iki kola ayrılarak birinci kol Hermos (Gediz çayı) vadisini takiben İzmir'e, ikinci kol ise Meandr (Büyük Menderes) vadisini takiben Milet'e müntehi oluyordu. Afyon'dan Gediz vadisini takiben İzmir'e inen yol muhakkakki bugün Uşak'ın bulunduğu yerin coğrafî vaziyetlerinden istifade ederek buradan geçiyordu. Bu bakımdan bu devirden itibaren yöremizin inkişafa müsait bir durum iktisab etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

(Arkası var.)

FOLKLOR ve TARİH

- BOZ BEY ve TÜRKÜSÜ -

Süleyman GÖNÇER.

HALK türkülerinin, aşk safhalarını canlandırdığı kadar tarihî olayları ve kahramanlıkları da ezgisini konu seçtiğini biliyoruz. Folklor'un tarihle ilgisini göstermek bakımından kıymetli bir belge daha veriyoruz:

Önce yukarıda başlıkta adını koyduğumuz Boz Bey türküsünü aşağıya alalım. Bu türkü hazin bir ağıt ve kayabaşı şeklindedir.

BOZ BEY TÜRKÜSÜ

Boz Beye de ferman geldi,
Dost ağladı, düşman güldü,
Hane halkı mahzun kaldı.
Melûl da olsun ağların
melûl, of felek.

Kır atının adı benli,
Toprağı kavrar üzengi
Yok Âli Osman'da dengi
Kır atı da istemiş
ha babam Vezir

Kır ata meydan bulunmaz,
Düşman yüze güler bilinmez,
Yararlı kardeş bulunmaz.
Gönlüme bir karar
aldıramadım, ah gönül.

Yaşa kır atım bin yaşa,
Yaptiren sana altın kaşa
Çakır köylü Rıza paşa
Ondanda bana imdat
olmadı, ah gönül.

Kır atın kuyruğu düğüm,
Sineme açtılar döğün
Ayrılık günleri bugün.
Kır atı da istemiş
ha babam Vezir.

Kır atım yemini yemez
Sırrını meydana vermez,
Koç yiğitsiz gavga olmaz,
Yaylım ateşine yanan
ağlasın ah gönül.

Ne olduysa Allahdan oldu,
Düşmanlar avluya doldu,
Dâvamız mahşere kaldı.
Mahşerde sürelim
dâvamızı, of felek.

Ayağımla kendim geldim,
Boynuma attım kemendim,
Çarhacı paşa efendim,
Ondan da bana imdat
olmadı of felek.

Bu türküde idamına ferman gelen Boz Bey kim olabilir?... Mahallî anlatışa göre Boz bey Karahisar'da yiyitliği sayesinde yükselen bir Sipahidir. Zamanın veziri, beslediği kır atını elinden almak istiyor. Kır atını gözü gibi seven Boz bey vermek istemiyor. Bir bahane ile Boz beyi hapsedip atını elinden almak istiyorlar. Boz beyi yakalayıp Ka-

ra hisar kalesinde zindana atıyorlar. Kır at bu sırada kaçarak Süğlün yanında Yassı Ören çayırına gidiyor ve kimseye yakalanmıyor. Nihayet Kale Dizdarı (muhafızı) Boz beyin atı hakkında yanık yanık türkülerini dinleye dinleye merhamete geliyor ve Boz beyi gizlice kaleden çıkarıyor. Atını Yassıören çayırında bulan Boz bey düşmanlarına meydan okuyor. Yazıp hakkında idam fermanı getittiriyorlar, evini basıp annesini tazyik ediyorlar. Annesini çok seven Boz bey teslim olup kemendini boynuna kendisi takıyor ve idam ediliyor.

Bu hikâye bize hiç bir ip ucu vermiyor. Boz bey kimdir?.. Ne zaman yaşadı?.. İdamının hakikî sebebi şüphesiz ki bu değildir.

Türküde fermandan söz geçtiğine göre bu fermanı kadı sicillerinde bulacağımızı umduk ve umduğumuzu bulmak sevincine erdik.

Müzede saklı şer'i mahkeme sicillerinden 23 numarada kayıtlı sicillin 410 ve 686 sayılı metinlerinde Anadolu Beylerbeyliğinden gelen bir buyrultudan şu parçayı alıyoruz:

"Şeriâtmaab Karahisar kadısı efendi zide fazluhu inha ve ilâm olunur ki hâlâ Karahisar Beyi olan Boz Oğlan isyan ve tuğyan üzere olan Yegen Osman Paşa itbaından olmağla haklarından gelmek babında fetvayı şerif sâdır olmağın"
(Tarih Hicrî Cemaziyelevvel 1100).

Bu kaydı bulduktan sonra artık Boz Bey —Boz oğlan— hakkında tarihi malûmatı da bulabiliriz. Siciller taranmış Karahisar Beyi (mutasarrıfı) Boz beyin hal tercümesi şöylece tesbit edilmiştir:

BOZ BEY — DELİ ÖMER PAŞA

Ömer Bey Karahisar'lı bir sipahidir. Timar ve ziametlerde yavaş yavaş terakki ede ede 30000 akça ziamete sahip oldu. Ziameti karyesi Bolvadin kazası köylerinden Karamık Karacaören köyüdür. Köp-rülüler devrinde gösterdiği yararlıklar karşılığı sancak beyi oldu. sancaklarda mutasarrıflıklar ve vilâyetlerde valilikler ederek Paşa oldu. Hicrî 1093 de Kıbrıs Beylerbeyi iken Karahisar'a Karaman Beylerbeyi payesiyle birlikte mutasarrıf oldu. Karahisar valiliğinde ayrıca kâh İstanköy adası muhafızlığı, kâh Anadolu eşkiya teftişi vazifeleri ile birlikte 1097-1098 senelerine kadar kaldı. (1) Yerine 1098 senesinde Mısır valisi olan Yegen Osman Paşa tâyin edilerek

(1) Kadı sicilleri No. 17 Metin 180 ve Sicil No. 21 Metin 191.

valilikten ayrıldı. Bu sırada bütün Anadolu ve Rumeli levendatı üzerine serçeşme olan Yegen Osman Paşanın maiyyetinde Belgrad'a gitti. Orada tekrar Karahisar sancağına tayin edildi. (2) Belgrad muhareberine iştirak etti. (3) Tarihlerle göre Belgrad muhasarasında ordu geri çekildiğinden kabahatı Serasker Yegen Osman Paşaya yüklediler. Güya Yegen Osman Paşa istese imiş Belgradı muhafaza edebilirmiş, Seraskerliğini teğallüben ilân etmiş... Hakkında fetva çıkarak idamına hüküm aldıkları gibi maiyyetinde bulunan ileri gelen paşaların idamı için dahi fetva verildi. (4) (Hicrî cemaziyel-evvel 1100, Milâdî 1689 sene). Halkın büyük sevgi ve saygısını kazanan Ömer Paşa sırf Yeniçeri ağalarının intirkaları uğruna idam edildi. Zannedersem türküde geçtiği gibi kaçıp kurtulmuş iken sonra gelip boynuna ipini kendisi taktı. Evlâtları ve torunları Karamık Karacaören köyünde oturmuşlardır. Orada bulduğum ve evvelce kaydetmiş olduğum üç mezar taşında; torunları Seyid Ali Bey 1213, Hacı Ömer Bey 1220 ve Abdil Bey 1266 tarihlerinde ölmüşlerdir. Mezar taşlarında «Merhum Ömer Paşa Zade» denilmektedir. Ömer Paşanın orada bir sarayı yerini gösterdiler.

Şu halde Boz Bey yâni Karahisarî Sahib Valisi Deli Ömer Paşanın adına yakılan türkü Hicrî 1100, Milâdî 1689 senelerinde geçen bir siyasî facianın yangısıdır. Ve tamamen Afyon'ludur. Şöyle böyle 250 senelik bir tarihi yaşatması bakımından değerini belirtmiş olduk. Müzik değerini ise bu hususta söz sahiblerine bırakıyorum.

(2) Sicil No. 21 Metin 535 den parçalar: «Kıdvetül—emasili velekârim Karahisar beyi olaa Ömer zide mecdehu», «İşbu bin doksan dokuz senesi evvel bahar hiceste asarda Belgrad sahrasında dernêk ve cemiyetle Engürüs seferinden hidamatı aliyyemde mevcut bulunmak şartıyla», «hattı humayonu seadet makrunum ile Karahisarsahib sancağını sana tevcih ve inayet idub.», Üsküp sahrasından ferman.

(3) Sicil No. 21 metin 536. Rumeli Beylerbeyi ve Yegen Osman Paşanın dayısı (deli) Veli Paşanın mütesellim Şâhan Bölük başıya mektubundan parçalar: «Ve hâlâ Karahisar Beyi olan deli Ömer beyin bu tarafta dini mübin için niçe mesalihi olup mansıbı ki Karahisar bir veçhile gitmesi mümkün olmadı», «İmdi varakamız vusulinde Karahisar müetsellimi olup muradın ol tarafta eğlenmek ise Konya paşası olan Kara Mustafa paşa bu tarafa geldiği esnada on, onbeş kise miktarı akça tedarik eyleyüp Kara Mustafa paşa ile bu tarafa Ömer Beye gönderip Karahisar'a sen mütesellim olup eğlenesin...» Veli Mirimiranı Rumeli.

(4) Sicil No. 23 Metin 410 ve 686 Anadolu Beylerbeyinden gelen buyrultudan: «Şeriatmaap Karahisar Kadısı efendi zide fazluhu inha ve ilâm olunur ki hâlâ Karahisar beyi olan BOZ OĞLAN ısyân ve tuğyan üzere olan Yegen Osman Paşa itbaından olmağla haklarından gelinmek babında fetvayı şerif sadır olmağın ol tarafta mütesellimi firar edüp vilâyet hali olduğu istimalımız olmağla...» Vasele gurrei Cemaziyel—evvel 1100.

ADANA'Lİ ZİYA'DAN

PARÇALAR

—41—

DERLİYEN:
B. SITKI SENCER.

G A Z E L

Hadengi cevri ile geldik o mertebe cana
Ki tâbi meşgale yok sinemizde efgane
Cerihadari elemidir gönül, acep yokmu?
Şikestebal şu mürği garibe bir lâne
O rutbe latma keş olduk ki pençei gamden
Gören bu hali gelir kâfir olsa imâne
Zebûne zulmü eden kim? Bilir iken herkes
Eder gider yine isnadı hükmü devrane
Kuyudü zillate düşmüş nüfusu âkile hayfl
Ne gün olur bu teğafül reside pâyâne
Zevali izzeti nefse ölüm müreccahtır
Hadıdı zülde sürünmek yakışmaz insana
Nedir bu giryei zenmeş-tebâne, erkeksen!
Zıyal Dayan hecemati zemanı merdâne

G A Z E L

Ölürsen de cefadan şahsî nâmerde niyaz etme
Kerim ol muktedirsın kimseye zinhar naz, etme
Ne korkarsın yolunda istikamet rehber oldukça
Yazık ömrü azizi payimali ihtiraz etme
Münafii mürüvvettir tekellüf camepûşide
Libasi ihtişami çeşmi halka gıbtasaz etme
Zarafetmi avama karşı külfet sözde, sohbette:
Ne rütbe şairane olsa da meyli mecaz etme
Eğer bir saniinse levhai tasviri mevcudat
Sakın bir şey'e karşı iddiayı imtiyaz etme
Gıtâsın açmadıkça kimseye, sirrin esirindir
Açarsen sen, esiri sir olursun keşfi raz etme
Ziya nâsihmi oldun? Sen de mühtaçı nesayihken
Yeter serdi hakayik, mebhâsi serdi diraz etme

Afyon'da Eski Zemanlarda

Y A Ş A Y I Ş .

— 28 —

Edip Âli Bakı.

Vaktile Afyon'un bazı dağlık mıntakasında Şahin gibi mühim av hayvanları yetişiyordu.

Ve yetişen Şahin yavruları hususi avcılar tarafından elde edilerek kemâli iytina ile doğrudan doğruya Saraya padişaha gönderiliyordu.

"Kıdvetülkuzat velhukkâm mâdinülfazlı velkelâm Karahisar Sahib Kadısı Mevlâna zidefazluhu tevkii refii humayun vasıl olacak ma'lum olaki iftiharulemacid velekârim Çakırcıbaşı Ahmed dame mecduhuderi seadetetime mühürlü tezkire gönderüb Karahisar Sahib Sancağında vaki Karahisarı Sahib kazasına tabi cebeli Karabölük'li Çukur Viran cebeli demekle ma'ruf nam ciballarda pervâzgüzin Çakır Şahin yavruları hasıl olub üzerlerinde muayyen Sayyad olmamakle hasıl olan Çakır Şahin yavruları zayi ve telef olub ol ecilden mahallî mezbure Sayyad ta'vin olunmak lâzım gelmeğın yine kazai mezbure tabi Kunduzlu Karyesi sakinlerinden Hızır nam kimesne ehil Üstad Sayyadlardan olmağla mahallî mezbure Sayyad ta'vin ve yedine müceddet emri şerif verilmek babında inayet ricasına iy'lâm etmeğın mucibince mezbur mahallî mezburda Sayyad olub her sene hasıl eylediği Çakır ve Şahin ve Üşek (Höşek, Avşak) denilen vakıt ve zamanile asitanei seadetetime getürüb teslim edüb edâyi hizmet eyledikte merkumun getürdüğü bu avlarına ve vahşiden say'deylediği Seyfi ve beyinlerine ve Üşek derilerine ve ahu pusturmalarına ve kendüye tarafi ahirden Mirimiran ve Miriliva adamları ve mütesellimleri ve Voyvudaları ve Subaşıları ve sair ehli örftaifesi taraflarından rencide ettirilmemek babında fermani alişânım vasıl olmuştur. Buyurdumki hükmi şerifim vardıkta bu babda sadır olan emrim üzre amel edüb her veçhi meşruh üzre mezbur mahallî merkumede her sene hasıl eylediği Çakır ve Şahin ve Üşek derileri ve Ahu pusturma ve

kendüye tarafi ahirden mirimirân ve mirilivâ adamları ve mütesellimleri ve voyvudaları ve subaşılar ve sair ehli örf taifesi tarafından tekâlifî örfiyye ve şakkiye talebile rencide ve remide ettirmiyesiz. Şöylebilesiz alâmeti şerife iytimad kılasız., Sene: 1156.

Okuyucularımızı aydınlatmak için bu hususta selâhiyetli Mürad Çelebi Özturun üstadımızdan aldığımız izahatı aynen yazıyoruz:

«Eski kayıtlardan çıkardığımız 1156 hicrî tarihli av hakkındaki ferman suretini okuyarak mümkün olduğu kadar tetkik ve tahkik ettim, fermana bahsi geçen Çakır, Şahin, Seyfi denilen orta yapılı ve yırtıcı kuşlardır. Bunların yavruları, mütehassısları tarafından terbiye edilerek keklik vesaire gibi kuşları avlatmakta kullanırlar. Avını havada kapar ve sahibine getirirler. Bunlar bizim Eynehan ve Ahur dağları gibi ormanlı yüksek yaylalarda yaşarlar. Bunlardan Çakır'ın memleketimizin üzerinde uçarak Kalenin sarp mahallerinde yavru buladıkları, hadda, bundan 10—15 gün evvel yavrularının canhıraş çığrıkları caddeden duyulmakta idi. Şimdi, her halde yavrularını uçurmuşlar ki sesleri duyulmaz oldu. Birde Üşek derisinden bahsedilmektedir. Buna Üşek, Höşek, Avşak gibi bölgelere aid isimler verilmiştir. Bu hayvan kaplana müşabih ve derisi benekli ve zemini sarımtıraktır. Kürk imalinde kullanıldığı bazı dericilerin dükkânında bulunmasından anlaşılır. Eynehan dağlarında evvelce epeyce bulunmuş, şimdi pek az görüldüğü söyleniyor.

Ahu pusturmalarına gelince: Ahu ceylana denir. Mahallî ismi Keçigeyiğidir. Bunun ve yavrularının pusturulmak suretile canlı olarak avlandığını anladık. Fevkalâde güzel yaradılmış olan bu mahlukun gözlerinin güzelliği Şairleri coşturduğunu, bilmem söylemeğe hacet var mı? Memleketimizin Kırka dağlarında bugün nesli mevcuttur.

Seyfi: bu kuşa yukarıda bahsi geçen kuşlar gibi yırtıcı ve küçük kuşları, bazanda tavşan ve kaplumbağaları avlıyarak geçindiği ve cüsse itibarile Karakuştan ufak fakat ona müşabih olduğunu eslaftan işittik. Şimdi bunu bilen hemen yok gibidir.

Karakuş: Deyince müsadenizle hatırıma gelen bir şeyi arz etmek isterim:

“Yüksektedir Karakuşun oyunu
Deyme bir Şahine vermez payını.,

VATAN TÜRKÜSÜ.

Hayatımı yolunda eylerim feda
Ayrılmam sözümde sebatım Vatan
Mecnunum sana ey güzel Leylâ,
Sen Şirin'sin ben de Ferhad'ım Vatan.

Bülbülüm uçarım senin bağından
Gezer rızık alırım dalbudağından,
Güneşim doğuyor Erzurum dağından,
İzmir, Ardahan benim necatım Vatan.

Anneme Atama yurd veren sensin,
Koyuna kuzuya ot veren sensin,
Yavrucuklarıma süt ve en sensin,
Sende doğar büyür evlâdım. Vatan.

Senden ilham alır fikrim, vicdanım,
Var oldukça varol aziz vatanım,
Der Zülâli aksın yolunda kanım,
Sana kurban olsun hayatım VATAN.

Afyon'lu Yusuf Zülâli.

Bu milli türküyü geçenlerde Radyoda Yurddan Sesler saatinde okudular. Fakat güfte itibarile hatalı idi. "Kocakuşun oyunu," denildi Kocakuş pek çok ve mütenevvidir. Hepsi yırtıcı ve hava oyunbazı değillerdir. İşte Akbaba ve Leylek gibi. Karakuş ise havada avını çarpıp alması ters çarpması ve çok yükseklerden adeta pike hücumu ile bir alay Kekliyi pusterup avlaması ekseriya vakidir. Göziyle gören meraklılardan işittiğimize göre pikeyle bir keklik alayına saldırır. Zavallı kuşlar korkularından fundalığa sokulup pusarlar. Hızla saldıran Karakuş kesik bir ağaca göksünden saplanıp sırtından sivri budak çıkmak suretile can verir. Ve kadidi orada kalır. Fakat pusuda bekleyen zavallı kuşlar, Ezrail gibi başlarında bekleyen ölü düşmanlarının gitmesine günlerce intizar ederek aç ve susuz kalırlar ve nihayet ölürler.

Bunu arzetmekteki maksadım Karakuşu da bahsmevzu olan kuşların serisine katmak ve türkünde inşadındaki mahareti belirtmektir.

Bu kuşun maharetine dikkat ve hayret nazarları celb ederek sözünü nihayetlendirir, saygılar sunarım.

Murad Öztörün

TAŞPINAR

Afyon Halkevi Mecmuası
Afyon ve Çevresinden Yankılar Belirtmeğe Çalışır.

SAYI : 104

- EYLÜL - 1943

BİR HATIRA.

M. Necip Yarsel

PARTİMİZİN 20 inci yıldönümü münasebetiyle yapılan merasim bana acı işgal ve esaret günlerinden kurtuluşu müteakip taziz eylediğimiz mutlu günleri hatırlattı.

Şehrimizin işgalden kurtulmasını müteakip Ebedî Şef Atatürk'ün ilk Afyon'umuzu ziyaretlerinde memleket adına Aziz Şefe hoş geldin demek vazifesi, o zaman bana verilmişti, yokariki resim bu hatıranın

canlı bir tablosu olduğu gibi hitabımızdaki samimiyetede aziz atamıza o devirden başlayan bağlılığımızı ve onun eliyle her şeyin yapılabilceğine kanaatımızı ve işlerin mahiyetini tetkika ve tamika lüzum görmeden ona inancımızı ve itimadımızı ne mertebe can ve baş ile ifademize bir delil olmakla beraber henüz teşekkülü mevzubahis olduğu devrelerdeki verdiğimiz söz ilede Partimize karşı duyduğumuz hassasiyeti ve bu teşekküllerin taazzuvu ile kurulan idareden isteklerimizi göstermektedir.

20 inci Yıldönümünde bunların bir kısmı mühimminin tahakkuk ettiğini görmekle inaç ve itimadımızda ne kadar haklı olduğumuzu görmekle bahtiyarız.

Bu vesile ile bugünkü inkılâbın başlangıç devrelerini hatırlamak ve bu günümüzü o günlerimizle mukayese etmek yarın için daha ne kadar çok çalışmamız lüzumunu da göstermesi bakımından faydalı buldum.

Atamıza şehir ve bütün Afyon'lu hemşerilerim namına söylediğim sözünde buraya derc etmeği onların o günkü rohî haletlerini göstermesi ve maziye bir an için onları sevk etmek bakımından münasip olur diye düşündüm ve bu sebeble huzurlarınıza sundum.

TÜRK'LERİN NECİP ve BÜYÜK KUMANDANI MUHTEREM GAZİ SEFA GELDİNİZ!

Mondros mütarekesi ile idama mahkûm edilen milletin başına en elemli ve meyüs zamanlarında yalnız vazifei irşadını ifa ve tehlikeyi idrak ile tariki irşadında yürümeğe azmeylediği ve feli tecelliyatını gösterdiği anda da serdar olarak geldin.

Hizmetin tarihin en zerin hutotile tersim edilecek kadar ulvî, saiyyin ve hüsnü niyetin bütün kalbi milleti teshir edecek kadar sihir-kârdır.

Saltanatı ferdiyyenin bıraktığı elim ve ciğersuz yaraları ilân ettiğin millî saltatanatla tedavi eyledin.

Ruhu milleti tazibeden ve bünyei milleti sarsan köhne idare esaslarını Teşkilâtı Esasîye Kanununla ikmâl ve itmam eyledin. Millete hakkını tanıttın nimeti istiklaletin tadını verdin ve ona lâayık olduğu efendiliğini kürsüi milletten tatlı ve bülent avazınla ita suretile ilân eyledin.

En salim ve sakit anlarda köhne teşkilât ve idaresi ile şu tanılan ve verilen sevimli ve hayatî hakkın ve mesailin milyonda birini düşünmek zahmetine efendilerinin hatırı için katlanmayan evliyai umuru devletin sarfi fikir etmek suretiyle vermek istemedikleri bu nimetleri ve hakları en buhranlı ve meyüs günlerinde millete verdin.

Öyle bir devrin islahatcısı idiniz ki düşman sevgili İzmir'imizden ta Akşehir hududlarına kadar tekarrüb eylemiş merkezi millîmiz olan Ankara'mız Haymana ovalarını çiğneyen düşmanın tahti tehdidinde idi. Ve bu kadar harbî ve askerî facialar karşısında memleketin idare ve ıslâhına doğru atılan her hatvenin Yunan için feci ve muthik bir dramın izhar edildiği kanaati ve istiklâlimize er geç kavuşacağımız imanı sarsılmaz bir inanç ile kalplerimizde yer almış bulunuyordu.

1 inci ve 2 inci İnönü zaferlerini bir tuğrayı diha ve azm ile tevşiheden Sakarya melhamei kübrası müzafferiyetini Akdenizin mavi ve sevimli dalgalarına bağlamak suretile dehaî askerinizin icazkâr harika ve nümunelerinde ibraz suretile kalbi milleti kendinize malettiniz.

Eminolunuz muhterem ve muazzez Gazimiz o kalp, memleketine tealluk eyleyen mesailde yalnız sizin için çarpacak ve sizin için gülecek ve ağlıyacaktır.

Muhterem kumandan ve muazzez reisi hükûmetimiz çok buhranlı ve elemli günler yaşadık, mahrumiyet ve sefaletlere kurban olduk. Memleketimin ani işgalinde bir kısım halkımız muhaceret ve kısmı diğerde mahkumu esaret olmak suretile türlü fecai ve halatın şahidi ve muhatabı bulunduk. Fakat hiç bir zamanda meyüs olmadık. Hakkımızı ve istiklâlimizi başta siz muhterem Gazimiz ulu azim ve iman sahibi kumandanlarımızla istihsal edeceğimize iman eyledik. Ve o azmi imanın verdiği sarsılmaz kanaatle usanmadan ve yorulmadan çalıştık. Ve işte sevgili İzmir ve Trakya'mız'a Livayı millîmizi ref ve talik suretile semereyi azm ve inancımızı iktitaf eyledik.

Dehai askerisi kadar rüşti siyasîsinide ibraz eden bir millet olduğumuzuda iştirak eylediğimiz konferansta isbat eyledik.

Hakkımızı, istiklâlimizi Kurunuvüsta sahaifi tarihiyesini şarkın irfanî ve içtimaî yükseklikleri karşısında barbar ve vahşi olarak işgal eden bugünkü medenî Avrupa'dan almak suretile hiç şüphe yok şeref

C. H. Partisinin 20 İci Yıldönümü Münasebetile Halkevimizde Verilen Konferans.

ÖMER AKTUNCER
(Lise Tarih Öğretmeni)

Sayın yurttaşlarım!

Bugün 9 Eylül 1943 tür. Bundan 20 yıl önce yine 9 Eylül 1923 de C. H. P. tam teşekkülü siyasî bir cemiyet halini almıştı. Bu münasebetle Partimizin 20 inci yıldönümünü kutlulamak maksat ve gaisile şu anda toplanmış bulunuyoruz.

ve istiklâlimiz dairesinde naili sulhu salah olacak ve en buhranlı ve elemli anlardaki tezekkür edilen islahat ve tekemmülât programlarını tatbik suretile refahı millî ve saadeti vataniyyei kafil halat ve hadisat karşısında bulundurulacağı ve işte o zamanda irşadatî âlimane ve akilanelerinize (muhterem Gazi) yine serdarı islâhatımız olacaksınız.

Teşkilini tasavvur buyurduğunuz (Halk Fırkası) efradını Türk milletinden mürekkep bir kitlei vahide halinde yine karşınızda bulacaksınız. Kazandığınız mazruflar zarflarile maan size arzı refakat ve taktimi faaliyet eyleyecek ve nevakısı ilmiyye, ahlâkiye, içtimaiye ve imariyyesini çizdiğiniz musib programlarla ikmal ve itmam eyleyecek ve harabezara benzeyen bu beldelerimizi imar, çürüyen bu dimağlarımızı nuru irfan ile tenvir, inhitata mail ahlakıyatı islah ve maili inhidam olan içtimaiyatı ilâ ve mahkumu fena olan muamelâtı iktisadiye ve ticariyesini ihya suretile naili refah olacaktır.

Bu kadar lutfe nâiliyyeti sizin zaferiniz ve istihsali istiklâldeki azminize ve sulhu sükûnu istikrardaki mesaii meşkûre ve mütevaliyenize medyunuz. Ve tekrar ediyorum ki muhterem Gazimiz milletinin muhabbeti ve aşkı alâkası sizindir. Ve maşukai istiklâlimiz olduğunuz kadarda mersuseiikbal ve istiklâlimizde siz olacaksınız.

Umum Karahisar'ımız namına hürmetle selâmlar ve beyanı hoş amedi eylerim. Muhterem ve muazzez babamız. Sevgili ve Fedakâr Kumandanımız.

HALKEVİ REİSİ AVUKAT
M. NECİP YERSEL.

Malûmdur ki: C. H. Partimizde Cumhuriyetimiz gibi genç bir teşekküldür. Bu teşekkülün kuruluş ve tekâmülünü yakından incelemek ve bilmek: Yurdunu, Milletini ve Partisini seven her Türk'ün en büyük bir vazifesidir.

Hakikaten millî tarihimiz gözönüne getirilirse Partimizin kuruluşu her taraftan düşman saldırısına uğrayan topraklarımızın üstünde yepyeni ve sağlam bir şekilde kurduğumuz devletimizin tarihile yanyana yürür. Ve dolayısıyla Partimizin kuruluşunu bilmekle icabında yurdumuzda müdafaa etmenin yollarını temamilen öğrenmiş oluruz. Bundan başka Partimizin kuruluşu, Cumhuriyetimizin kuruluşu ilede paralel olarak yürümesi bakımından önemli bir olaydır.

Partiyi, onun dayandığı ana temelleri ve bunların 20 yıl içinde nasıl geliştiğini yakından bilmek, yalnız her Türk'ün vazifesi değil, bilakis inkılâplar yapmak, onları yaşatmak, ömürlü ve feyizli bir durumda bulundurmak isteyen her devletinde ibret alması icabeden bir meseledir.

Bu münasebetle konumuza partimizin kuruluşıyla başlayabiliriz.

C. H. Partisi temeli atıldığından bugüne kadar sırasile şu isimleri geçirmiştir.

- 1— Vilâyeti Şerkiyye Müdafaa Hukuk Milliye Cemiyeti,
- 2— Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Cemiyemiyeti,
- 3— Halk Fırkası,
- 4— Cumhuriyet Halk Fırkası veyahut Cumhuriyet Halk Partisi.

Cumhuriyet Halk Partisinin bu devreleride şu tarzda ceryan etmiştir: Birinci cihan harbinden dahil olduğumuz ittifak grubu mağlup cıkınca bizde mağlup devletler arasında sayıldık. Mağlup edilen her devletin yaptığı gibi galip devletlerin bütün isteklerine boyun eğen bir mütareke imzaladık. 30 Birinciteşrin 1918 tarihli olan bu mütareke Mondros mütarekesidir. bu mütarekenin hükümlerine göre yurdumuzu hemen kâmilan düşmanlarımız eline vermeğe boyun eğiyorduk. Fakat unutmamak lâzımdır ki düşmanlarımız önünde şaşkınca tavurlar takınan Türk milleti değildi. Bunu yapan mütereddit ve hesapsız siyasetlerle yurdumuzu düşman istilâsına açık, milletimizide esir ve hürriyetten mahrum bir duruma sokan İstanbul hükûmeti idi.

Bu hükûmet birinci cihan harbinden sonra yurdumuzun düşmanlara parça parça verilmesine kâğıt üzerinde söz vermişti. Fakat asıl

bu toprakların sahibi bulunan Türk milleti asırların bile bir türlü eritip yok etmeğe muvaffak olamadığı ve olamayacağı Türk varlığını doğudan Ermenilerin, batıdan Yunanlıların, güneyden Fransız, İngiliz ve İtalyanların, kuzey cihetinden de yine İngilizlerle o zamanki durumunu düzettikten sonra Türkiyemize saldırmak isteyen Ruslar'ın istilâsına açık bırakamazdı.

Siyasî durumun fevkalâde bir nezaket gösterdiği böyle bir zamanda milletimizin başında Mustafa Kemal gibi ileriye eyi görür, askerî ve siyasi fikirleri olgun bir şefin bulunuşuda yurt müdafaasındaki ümidimizi çok yükseltti.

Mustafa Kemal: Daha evvel doğu vilâyetlerinin düşmana terkedil-memesi için teşekkül eden (Vilâyeti Şarkıyye Müdafaai Hukuk Mil-liye Cemiyeti)ni Erzurum ve Sivas kongrelerinde bütün Anadolu'nun mukadderatına hakim siyasi bir cemiyet haline soktu. İsmi de bütün Türkiye'nin güzide cemiyeti olduğunu göstermek maksadile (Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti) şekline koydu. Cum-huriyet Halk Partisinin nüvesi ve tomurcuğu sayılan bu cemiyet Erzu-rum ve Sivas kongrelerinde yurt müdafaası için şu mühim esasları kararlaştırdı:

1— Düşman istilâsı karşısından bütün milleti (Anadolu ve Rum-eli Müdafaai Hukuk Cemiyeti) etrafında birleştirmek,

2— Hey'eti temsiliye teşkil ederek milletin egemenliğini saydır-mak gayesile selâhiyetli bir makam yaratmak,

3— Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyetinin çizeceği programa göre gereken siyasi ve askerî işleri yapmak.

Şimdi, bu münasebetle cemiyetin programında temas etmiş bu-lunuyoruz, Bu konu konuşulurken aklımıza (Acaba o zaman için partinin çizeceği program ne olabilirdi?) gibi bir soru geliyor. Bu soruya cevap veren bir program umumiyetle şu esasları temine ça-lışmak isteyordu:

1— İstanbul hükümetinin acele millî meclisi toplaması,

2— Yapılacak askerî ve diplomatik hareketlerin meclisin kontro-lüne arzolanması,

3— Memleket ve milletin tam istiklâl ve hürriyetinin temini.

Müdafaai Hukuk Cemiyetinin millî bir meclis toplanması teklifine İstanbul hükümeti pek razı olmıyordu. Çünkü: Toplanacak meclisin

vereceği kararlarla halen düşman elinde esir gibi bulunan Padişah ve mensuplarının vereceği kararların birbirine uymıyacağı aşikârdı.

Fakat bu işte Türk ulusunun mümessili bulunan (Müdafaai Hukuk Cemiyeti) ağır bastı ve neticede İstanbul'da millî bir meclis toplandı. Bu meclis bir müddet yaşadı, nihayet düşmanların süngüleri altında kapatıldı. Yaşadığı ve iş gördüğü müddet içerisinde millî tarihimiz bakımından çok önemli olan yalnız bir karar vermişti o da (millî mi-sakın kabulü)dür.

16 Martta İstanbul'da bu meclisin dağıtılması üzerine 19 Mart 1920 de Mustafa Kemal temsil hey'eti reisi sıfatile yeni bir seçim yapılmasını emretti. Bu suretlede (Büyük Millet Meclisi) Ankara'da (23 Nisan 1920) de toplandı.

İlk Büyük Millet Meclisinde yurdumuzu ilgilendiren dış işler yani memleket müdafaası konuşulduğu zamanlarda toplu bir görüş ve an-layış birliği elde ediliyor. Ve her Saylav memleketi tamamen düş-manlardan temizlemek fikrini müdafa ediyordu.

Aynı mecliste memleketin iç işleri konuşulduğu zamanlarda dü-şünce, fikir, telakki ve anlayışlarda ayrılıklar göze çarpıyordu.

Bu ayrılıkların belli başlıları şunlardı:

1— Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin daimi mi muvak-atmı bir hükümet olacağı,

2— Padişahın vaziyetinin nasıl olacağı,

3— Kuvvetli bir Türkiye yaratmak için bütün memleket müesse-selerinde esaslı bir değişikliğin yapılıp yapılmıyacağı.

O zaman Hey'eti Temsiliye Reisi bulunan Mustafa Kemal ise mecliste bu konulara dayanan meselelerin konuşulup müzakere edil-mesini uygun görmiyordu. Çünkü bu gibi meselelerin münakaşası çok uzun sürüyor ve o zaman için en nazik bir hedef olan yurdun düş-manlardan kurtarılması işi bazan unutuluyordu.

Buna rağmen (T. B. M. M.) durmadan yukarıki konular üzerinde münakaşalar yapıyor ve bu münakaşalardan çıkarılan neticelere gö-rede meclis içerisinde çeşitli zümreler kuruluyor. Partiler teşekkül ediyor. Ve adeta meclis içinden parçalanıyordu. T. B. M. M.nin bu ha-lini pek iyi gören Mustafa Kemal 1921 de (Anadolu ve Rumeli Mü-dafaai Hukuk Grubu) adile bir birlik kurmağa çalıştı. Bu grup prog-ramının bilhassa şu maddeleri önemli idi:

1— Millî misak dairesinde hareket olunacak,

2— Müdafaai Hukuk Grubu bu ulvi gayenin istihsalı için milletin umum maddî ve manevî kuvvetlerini icap eden hedeflere sevk edecek ve memleketin bütün teşkilâtını bu maksadın temini için çalıştıracak bunlarla beraber devlet ve milletin teşkilâtını Teşkilâtı Esasiye dairesinde şimdiden peyderpey hazırlamayada çalışacaktı.

Müdafaai Hukuk grubunun bu iki maddelik temeli sayımlar arasındaki çeşitli zümreleri kaldırarak çoğunun Müdafaai Hukuk grubuna girmelerine vesile teşkil etti.

Bu münasebetlede Müdafaai Hukuk grubunun azası çoğaldığı için mecliste yapılacak müzakerelerde milletin toplu bir görüşünü anlamak imkânlarıda bulunmuş oldu. İşte bu seretle meclis diplomatik yollardan giderek, Türk ordusunda askerî yollardan giderek büyük zaferi kazandık.

Büyük zaferin kazanılması bazı sayımlarımıza gayenin hasıl olduğunu hükûmetin yapacak bir işi ve ödevi olmadığı fikrini bile ileri sürdümüşür. Bu zamanda da meclisin içindeki düşünce ve fikir ayrılıkları şu üç şekilde idi:

1— (Terbiye ve mizaç itibarile muhafazakâr olanlar) bunlara göre memleket istilâdan kurtulmuştur binaenaleh eskisi gibi idare olunmalıdır. Padişahlık ve halifelik devam etmelidir. Eski geleneklere dokunulmamalıdır. Kanunlar din hükümlerine göre olmalıdır. Medreselere ve din terbiyesine daha çok önem verilmelidir. Bu grubun arzuları isimlerinden de anlaşılacağı veçhile bunlardan ibaretti.

2— (Daha mutedil muhafazkârlar) bunlar memleket müesseselerinde gereken değişmelerin yapılmasını istiyorlar lâkin bu değişmenin kökten bir değişme değil (Türkiyenin islâmîlik esasına dayanan bir memleket olduğu) göz önünde tutularak gereken yeniliklerin zamanla ve tedrici olarak gerçekleştirilmesini istiyorlardı.

3— Üçüncü grupta ise bilhassa Fransa demokrasinin hayranı olanlar vardı. Bunlar hem demokrat bir idare kurmayı ve hemde yirminci asrın icaplarına göre Türk ulusunu az zamanda medenî bir millet ve modern bir devlet halinde yükseltebilmek için gereken her yeniliği yapmağı istiyorlardı. Bu grubunda başında milletimizi kurtaran Büyük Şeflerimiz vardı.

(Arkası var.)

